

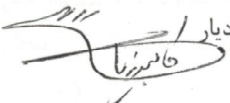

سلام افلا

بسمه تعالی

تأییدیه اعضای هیأت داوران حاضر در جلسه‌ی دفاع از پایان نامه‌ی کارشناسی ارشد

اعضای هیئت داوران نسخه‌ی نهایی پایان نامه خانم سیده مریم فاطمی تحت عنوان «ساخت‌های شرطی در گلستان سعدی، با رویکردی شناختی» را از نظر شکل (فرم) و محتوی بررسی نموده و پذیرش آن را برای دریافت درجه‌ی کارشناسی ارشد پیشنهاد می‌کنند.

امضا	رتبه علمی	نام و نام خانوادگی	اعضای هیئت داوران
	دانشیار	دکتر ارسلان گلفام	۱. استاد راهنما
	دانشیار	دکتر فردوس آقاگلزاده	۲. استاد مشاور
	استادیار	دکتر عالیہ کرد زعفرانلو کامبوزیا	۳. استاد ناظر
	دانشیار	دکتر علی اکبر فراهانی	۴. استاد ناظر
	استادیار	دکتر عالیہ کرد زعفرانلو کامبوزیا	۵. نماینده تحصیلات تکمیلی

آیین‌نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهش‌های علمی دانشگاه تربیت مدرس

مقدمه: با عنایت به سیاست‌های پژوهشی و فناوری دانشگاه در راستای تحقق عدالت و کرامت انسانها که لازمه شکوفایی علمی و فنی است و رعایت حقوق مادی و معنوی دانشگاه و پژوهشگران، لازم است اعضای هیأت علمی، دانشجویان، دانش‌آموختگان و دیگر همکاران طرح، در مورد نتایج پژوهش‌های علمی که تحت عناوین پایان‌نامه، رساله و طرح‌های تحقیقاتی با هماهنگی دانشگاه انجام شده است، موارد زیر را رعایت نمایند:

ماده ۱- حق نشر و تکثیر پایان‌نامه/ رساله و درآمدهای حاصل از آنها متعلق به دانشگاه می باشد ولی حقوق معنوی پدید آورندگان محفوظ خواهد بود.

ماده ۲- انتشار مقاله یا مقالات مستخرج از پایان‌نامه/ رساله به صورت چاپ در نشریات علمی و یا ارائه در مجامع علمی باید به نام دانشگاه بوده و با تایید استاد راهنمای اصلی، یکی از اساتید راهنما، مشاور و یا دانشجو مسئول مکاتبات مقاله باشد. ولی مسئولیت علمی مقاله مستخرج از پایان‌نامه و رساله به عهده اساتید راهنما و دانشجو می باشد.

تبصره: در مقالاتی که پس از دانش‌آموختگی بصورت ترکیبی از اطلاعات جدید و نتایج حاصل از پایان‌نامه/ رساله نیز منتشر می‌شود نیز باید نام دانشگاه درج شود.

ماده ۳- انتشار کتاب، نرم افزار و یا آثار ویژه (اثری هنری مانند فیلم، عکس، نقاشی و نمایشنامه) حاصل از نتایج پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرح‌های تحقیقاتی کلیه واحدهای دانشگاه اعم از دانشکده ها، مراکز تحقیقاتی، پژوهشکده ها، پارک علم و فناوری و دیگر واحدها باید با مجوز کتبی صادره از معاونت پژوهشی دانشگاه و براساس آئین نامه های مصوب انجام شود.

ماده ۴- ثبت اختراع و تدوین دانش فنی و یا ارائه یافته ها در جشنواره‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی که حاصل نتایج مستخرج از پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرح‌های تحقیقاتی دانشگاه باید با هماهنگی استاد راهنما یا مجری طرح از طریق معاونت پژوهشی دانشگاه انجام گیرد.

ماده ۵- این آیین‌نامه در ۵ ماده و یک تبصره در تاریخ ۸۷/۴/۱۶ در شورای پژوهشی و در تاریخ ۸۷/۴/۲۳ در هیأت رئیسه دانشگاه به تایید رسید و در جلسه مورخ ۸۷/۷/۱۵ شورای دانشگاه به تصویب رسیده و از تاریخ تصویب در شورای دانشگاه لازم‌الاجرا است.

اینجانب سیده مریم حاجی دانشجوی رشته زبان‌های جهان ورودی سال تحصیلی ۱۳۸۸ مقطع کارشناسی ارشد دانشکده علوم انسانی متعهد می شوم کلیه نکات مندرج در آئین نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهش‌های علمی دانشگاه تربیت مدرس را در انتشار یافته‌های علمی مستخرج از پایان‌نامه / رساله تحصیلی خود رعایت نمایم. در صورت تخلف از مفاد آئین نامه فوق‌الاشعار به دانشگاه وکالت و نمایندگی می‌دهم که از طرف اینجانب نسبت به لغو امتیاز اختراع بنام بنده و یا هر گونه امتیاز دیگر و تغییر آن به نام دانشگاه اقدام نماید. ضمناً نسبت به جبران فوری ضرر و زیان حاصله بر اساس برآورد دانشگاه اقدام خواهم نمود و بدینوسیله حق هر گونه اعتراض را از خود سلب نمودم»

امضا:
تاریخ: ۹۱/۲/۱۵

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس، مبین بخشی از فعالیتهای علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند:

ماده ۱: در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله) ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲: در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه) عبارت ذیل را چاپ کند:

«کتاب حاضر، حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد/ رساله دکتری نگارنده در رشته زبان‌شناسی معاصر است که در سال ۱۳۹۱ در دانشکده علم ادبی دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی سرکار خانم/جناب آقای دکتر ارسال دهقان، مشاوره سرکار خانم/جناب آقای دکتر فریدون آسماق زاده و مشاوره سرکار خانم/جناب آقای دکتر از آن دفاع شده است.»

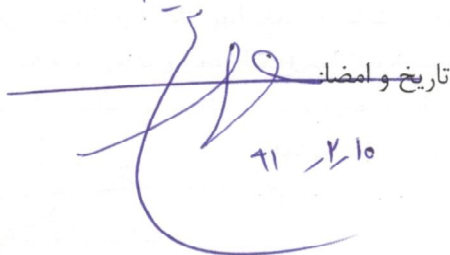
ماده ۳: به منظور جبران بخشی از هزینه‌های انتشارات دانشگاه، تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اهدا کند. دانشگاه می‌تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴: در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه کند.

ماده ۵: دانشجو تعهد و قبول می‌کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می‌تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می‌دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تامین نماید.

ماده ۶: اینجانب سید مریم باغمی دانشجوی رشته زبان‌شناسی معاصر مقطع کارشناسی ارشد تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می‌شوم.

نام و نام خانوادگی: سید مریم باغمی

تاریخ و امضا:

۶۱ / ۲ / ۱۰

دانشگاه تربیت مدرس
دانشکده علوم انسانی

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته زبان شناسی همگانی

ساخت‌های شرطی در گلستان سعدی: رویکرد شناختی

سیده‌مریم فاطمی

استاد راهنما:

دکتر ارسلان گلفام

استاد مشاور:

دکتر فردوس آقاگل‌زاده

بهار ۱۳۹۱

تقدیم به تکیه‌گاه زندگی‌م،

پدرم

و

انگیزه بودنم،

مادرم

فرشته‌هایی که رسم پرواز کردن را به من آموختند.

چکیده:

این پژوهش به بررسی ساخت‌های شرطی در گلستان سعدی در چارچوب نظریه فضاهای ذهنی فوکونیه و با مدنظر قراردادن دسته‌بندی‌های دانسی‌گیر و سویتسر از این ساخت پرداخت. هدف این پژوهش بررسی انواع بازنمایی‌های ساخت‌های شرطی در گلستان سعدی و ارائه توصیفی از جملات شرطی این اثر با رویکردی توصیفی و شناختی است. نگارنده برای رسیدن به این هدف ابتدا به معرفی ساخت‌های شرطی و انواع پرداخت، سپس نظریه فضاهای ذهنی و تقسیم‌بندی دانسی‌گیر و سویتسر از این ساخت را بر اساس این نظریه معرفی کرد. با معرفی و ارائه این دیدگاه‌ها، این نظریات به محک داده‌های زبان فارسی در گلستان سعدی که از جنس نظم و نثر است گذاشته‌شد. روش گردآوری داده‌های مورد نیاز این پژوهش نیز کتابخانه‌ای است. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که تقسیم بندی‌های سنتی از ساخت‌های شرطی رد می‌شود. مطالعات و بررسی‌های انجام‌شده در این پژوهش نشان داد که همان‌طور که حضور ادات شرط تعبیری پیش‌بینی‌ای و خوانشی شرطی را تقویت کردند، عدم وجود آنها به معنای از بین رفتن چنین مفهومی نبود. همچنین از شش ساخت شرطی سطح محتوا، کارگفتی، معرفتی، فرازبانی، فرااستعاری و فراقضایی معرفی شده توسط دانسی‌گیر و سویتسر تنها سه نوع شرطی سطح محتوا، شرطی کارگفتی و شرطی معرفتی در این داده‌ها دیده‌شد.

واژگان کلیدی: ساخت شرطی، فضای ذهنی، رویکرد شناختی، گلستان سعدی.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول: مقدمه و کلیات طرح تحقیق ۱

۱-۱- مقدمه: ۲

۱-۲- طرح مسئله: ۴

۱-۳- فرضیه: ۴

۱-۴- سابقه و ضرورت انجام پژوهش: ۵

۱-۵- هدف از انجام تحقیق: ۶

۱-۶- مواد و روش انجام تحقیق: ۶

۱-۷- ساختار فصل‌های پایان‌نامه: ۷

فصل دوم: پیشینه تحقیق ۸

۱-۲- مقدمه: ۹

۲-۲- مطالعات غیر ایرانیان ۹

۲-۲-۱- مطالعات زبان‌شناسان غیر ایرانی: ۱۰

۲-۲-۲- مطالعات دست‌نویسان غیر ایرانی: ۲۶

۲-۳-۲- مطالعات ایرانیان: ۲۹

۲-۳-۱- مطالعات زبان‌شناسان ایرانی: ۲۹

۲-۳-۲- مطالعات دست‌نویسان ایرانی: ۳۱

۲-۴- خلاصه فصل: ۳۵

فصل سوم: مبانی نظری، معرفی رویکرد زبان‌شناسی شناختی ۳۶

۱-۳- مقدمه: ۳۷

۲-۳- معنای شناختی در زبان‌شناسی شناختی: ۳۹

- ۳-۳-۳- رویکرد شناختی به دستور: ۴۰
- ۳-۴-۳- معنی‌شناسی شناختی: ۴۱
- ۳-۵-۳- رویکرد شناختی به دستور و ارتباط آن با معناشناسی شناختی: ۴۲
- ۳-۶-۳- نظریه فضا‌های ذهنی: ۴۳
- ۳-۶-۱- ساختار فضا‌های ذهنی: ۴۴
- ۳-۶-۱-۱- فضا‌سازها: ۴۴
- ۳-۶-۱-۲- عناصر: ۴۵
- ۳-۶-۱-۳- ویژگی‌ها و روابط: ۴۵
- ۳-۶-۱-۴- شبکه‌های فضا‌های ذهنی: ۴۶
- ۳-۶-۱-۵- ارتباط‌دهنده و هم‌ارز: ۴۷
- ۳-۶-۱-۶- اصل دسترسی: ۴۹
- ۳-۶-۱-۷- نقش‌ها و ارزش‌ها: ۵۲
- ۳-۶-۱-۸- ماهیت پویای ساخت معنا: ۵۲
- ۳-۶-۱-۸-۱- نظام زمان دستوری و نمود در نظریه فضا‌های ذهنی: ۵۳
- ۳-۶-۲- فاصله معرفتی و نقطه‌نظر معرفتی در نظریه فضا‌های ذهنی: ۵۴
- ۳-۶-۲-۱- فاصله معرفتی: ۵۴
- ۳-۶-۲-۲- نقطه‌نظر معرفتی: ۵۵
- ۳-۷-۷- رویکرد دانسی‌گیر و سویتسر از شرطی‌های زبان انگلیسی: ۵۶
- ۳-۷-۱- شرطی‌ها و ایجاد فضای ذهنی: ۵۶
- ۳-۷-۲- پیش‌بینی و استدلال: ۵۸
- ۳-۷-۳- موضع معرفتی و تنظیم فضا‌های ذهنی: ۶۱
- ۳-۷-۳-۱- موضع معرفتی مثبت در مقابل موضع معرفتی خنثی: ۶۱
- ۳-۷-۳-۲- موضع معرفتی منفی: ۶۲
- ۳-۷-۴- انواع ساخت‌های شرطی با توجه به رویکرد دانسی‌گیر و سویتسر: ۶۴

- ۶۴.....۳-۷-۴-۱- شرطی‌های سطح محتوا:
- ۶۵.....۳-۷-۴-۲- شرطی‌های کارگفتی:
- ۶۷.....۳-۷-۴-۳- شرطی‌های معرفتی:
- ۷۰.....۳-۷-۴-۴- شرطی‌های فرازبانی:
- ۷۱.....۳-۷-۴-۵- شرطی‌های فرا - استعاری:
- ۷۲.....۳-۷-۴-۶- شرطی‌های فرافضایی:
- ۷۳.....۳-۸- ترتیب بندها در ساخت‌های شرطی:
- ۷۶.....۳-۹- شرطی‌های پیش‌بینی‌ای با حروف ربط - و.....
- ۸۰.....۳-۱۰- یاء شرطی:
- ۸۱.....۳-۱۱- مؤلفه‌های جفت شده بدون حضور حرف ربط:
- ۸۲.....۳-۱۲- شرطی‌های همپایه فاقد بند و بدون حرف ربط:
- ۸۳.....۳-۱۳- روش شناسی:
- ۸۴.....۳-۱۴- خلاصه فصل:

فصل چهارم: تحلیل داده‌ها ۸۵

- ۸۶.....۴-۱- مقدمه:
- ۸۶.....۴-۲- شرطی‌های سطح محتوا:
- ۱۰۰.....۴-۳- شرطی‌های کارگفتی:
- ۱۱۹.....۴-۴- شرطی‌های معرفتی:
- ۱۳۹.....۴-۵- خلاصه فصل:

فصل پنجم: نتایج و پیشنهادها ۱۴۰

- ۱۴۱.....۵-۱- مقدمه
- ۱۴۱.....۵-۲- یافته‌های پژوهش

- ۳-۵- نتایج بررسی فرضیه‌های تحقیق: ۱۴۵
- ۴-۵- پیشنهاداتی برای مطالعات آتی: ۱۴۶
- ۵-۵- کاربردهای تحقیق: ۱۴۶

فهرست منابع و مآخذ: ۱۴۸

- الف) منابع فارسی ۱۴۸
- ب) منابع انگلیسی ۱۴۹

واژه‌نامه ۱۵۲

- واژه‌نامه فارسی به انگلیسی ۱۵۲
- واژه‌نامه انگلیسی به فارسی ۱۵۸

فصل اول

مقدمه و کلیات

طرح تحقیق

۱-۱- مقدمه:

زبان‌شناسی شناختی یکی از مکاتب نوین زبان‌شناسی است. این مکتب در حقیقت ماحصل نزاع‌های زبان‌شناختی میان زبان‌شناسان زایشی و طرفداران چامسکی است. زبان‌شناسی شناختی به بررسی رابطه میان زبان انسان، ذهن او و تجارب اجتماعی و فیزیکی او می‌پردازد. یکی از دلایل مهم زبان‌شناسان شناختی در مطالعه زبان ناشی از این فرض است که زبان الگوهای اندیشه و ویژگی‌های ذهن انسان را منعکس می‌کند. در این رویکرد، زبان، بخشی از شناخت کلی آدمی بوده که بر پایه تجربیات وی از جهان پیرامون خود و روشی که آن را ادراک و تفسیر می‌کند، بنا شده است. زبان‌شناسی شناختی، زبان را اساساً به عنوان نظامی از مقولات در نظر می‌گیرد و ساختار صوری زبان را نه به عنوان پدیده‌ای مستقل، بلکه در مقام نمودی از نظام مفهومی کلی^۱، مبانی مقوله‌بندی، ساز و کارهای پردازش و تأثرات تجربی و محیطی مورد مطالعه قرار می‌دهد (گیرارتز، ۱۹۹۵: ۱۱۴). یکی از بارزترین جلوه‌های زبان‌شناسی شناختی، معناشناسی شناختی است. براساس معناشناسی شناختی معنی مبتنی بر ساخت‌های مفهومی قراردادی است. به این ترتیب، ساخت‌های معنایی همچون سایر حوزه‌های شناختی مقولات ذهنی‌ای را بازمی‌نمایاند که انسان‌ها از طریق تجربیاتشان به آنها شکل داده‌اند (صفوی، ۱۳۸۷: ۳۶۷). نظریه فضا‌های ذهنی^۲ در زبان‌شناسی شناختی و بالاحض معناشناسی شناختی بسیار مورد توجه قرار گرفته است. زیرا این نظریه بر روی بخش اعظمی از ساخت‌های زبانی

1-General Conceptual Organization

2- Mental Spaces

همچون ارجاع، شرطی‌سازی، استعاره و اصل ترکیب‌پذیری^۱ سایه افکنده است. فضاهای ذهنی در حقیقت ساختارهایی شناختی هستند که در ذهن گوینده^۲ وجود دارند. بر طبق این نظریه، انسان‌ها از ارجاعاتی در زبان استفاده می‌کنند و این گونه ارتباطها بین شیء واقعی و آن چه منظور گوینده است، به دلایل روان‌شناختی، فرهنگی و یا کاربرد شناختی ایجاد می‌شود. فوکونیه به این نوع ارتباط‌دهی نقش کاربردشناختی^۳ می‌گوید. نقش‌های کاربردی ارتباط مستقیمی با فضاهای ذهنی داشته و توضیحی اقتصادی برای گستره زیادی از ساخت‌های زبانی ارائه می‌دهند (لی، ۲۰۰۱: ۹۸).

از سوی دیگر مدت‌هاست که فیلسوفان به ساخت‌های شرطی به عنوان نمودی از تظاهر استدلال منطقی انسان‌ها توجه داشته‌اند. ساختارهای شرطی حاوی الگوهای شناختی بی‌نظیری هستند. شرطی‌ها با تکیه بر علائم زبانی‌ای^۴ چون صورت فعل، حرف ربط و ساختارهای نحوی خاص، ساختار شناختی فضاهای ذهنی پیچیده را ایجاد می‌کنند (دانسی گیروسوتیسر، ۲۰۰۵: ۵).

زائفرز صورت‌های شرطی را ساخت‌های دستوری‌ای می‌داند که یک نقش شرطی را رمزگذاری می‌کنند. منظور وی از نقش شرطی، نقشی است که هر گزاره‌ی q را شرطی کند. به این معنا که q را به گزاره‌ای که برای دربرداشتن آن مناسب باشد، تبدیل کند. شرطی‌سازی مسائل عمده‌ای را پیش روی زبان‌شناسی شناختی قرار داده است (کوپر، موکای، پری، ۱۹۹۰: ۴۷۲).

در اگر^۵ حقیقتی نهفته است که کنجکاوی تحلیل‌گران زیادی را به خود جلب کرده است. این حقیقت نه تنها در نوع استدلال خاصی که در یک صورت شرطی آشکار می‌شود و بخش مهمی از تفکر انسانی را تشکیل می‌دهد، نهفته است، بلکه به نظر می‌رسد تصویرسازی جزئیات ناشی از یک ساخت شرطی که ممکن است غیر واقعی و حتی غیر محتمل باشد، یک ویژگی خاص در انسان باشد (دانسی‌گیر، سویستر، ۲۰۰۵: ۴). ساخت‌های شرطی نقش‌های گوناگونی دارند. تئوری فضاهای ذهنی تنوع نقش‌های این ساخت را به چند پارامتر کاهش می‌دهد. ساخت‌های شرطی احتمال روی دادن واقعه‌ای را در دو نوع دنیا، یک دنیای زبانی توصیف شده توسط محتوای متن و دیگری دنیای کنش و

1- Compositionality
2- Interlocutor
3- Pragmatic Functions
4- Linguistic Markers
5- If

بافت کار گفت موجود^۱ را شرح می‌دهند. تئوری فضاهای ذهنی مکانیزم ساده‌ای برای توصیف و تحلیل تفاوت بین شرطی‌های کارگفتی و محتوایی بیان می‌دارد (دانسی گیر و سوتیسر، ۲۰۰۵: ۱۶).
به نظر می‌رسد که دیگر رویکردهای زبان‌شناسی نوین، توجهی به ساخت‌های شرطی نداشته‌اند. رویکرد زایشی، واحد مورد تحلیل خود را جملات ساده و مرکب و جملات حاوی جمله‌دورنه‌ای می‌داند (هگمن ۱۹۹۴، ردفور ۲۰۰۴). جملات شرطی عملاً از دو جمله تشکیل شده‌اند که توسط حرف ربط به یکدیگر متصل هستند.
تنها در معناشناسی کاربردی مشاهده می‌شود که سطح تعبیر و تفسیر معنا فراتر از یک جمله می‌رود و بافت موقعیتی برای درک جملات زبان مهم انگاشته می‌شود (صفوی، ۱۳۸۷: ۱۶۶).

۱-۲- طرح مسئله:

یکی از وظایف زبان‌شناسی بررسی ساخت‌های نحوی در زبان‌ها و چگونگی عملکرد آنها است. ساخت‌های شرطی یکی از انواع ساخت‌های نحوی هستند. زائفرز (کوپر، موکامی، پری، ۱۹۹۰: ۴۷۴) شرطی‌ها را جزء جهانی‌های ذهن انسان می‌داند. بنابراین می‌توان گفت که شرطی‌ها یک فرایند شناختی جهانی محسوب می‌شوند. قائل شدن به مفهوم ساخت‌های شرطی به عنوان مفهومی جهانی، این ساخت‌ها و رده‌بندی آنها را به موضوعی جالب و در خور مطالعه و توجه تبدیل می‌کند.
این پژوهش در پی پاسخگویی به پرسش‌های ذیل است:

- ۱- ساخت‌های شرطی در عبارات و اشعار گلستان سعدی به چه صورت است؟
- ۲- حضور یا عدم حضور ادات شرط مانند «آنگاه، اگر، آن وقت و ...» در جملات شرطی این دوره چه تأثیرهای نحوی یا معنایی ایجاد می‌کند؟
- ۳- این ساخت‌ها را چگونه می‌توان در چارچوب زبان‌شناسی شناختی تبیین کرد؟

۱-۳- فرضیه:

این پژوهش سه فرضیه ذیل را مورد آزمون قرار داده است:
۱- ساخت‌های شرطی در گلستان سعدی را می‌توان به جملات شرطی مبین فرض ساده، جملات

1- The World of Current Speech – Act Context and Performance

شرطی مبین احتمال و جملات شرطی مبین امر محال تقسیم کرد.

۲- حضور این واژه‌ها در آغاز بند شرط، تعبیر شرطی (بیان فرض ساده، بیان مفهوم احتمال و امر محال) و خوانش شرطی را در جملات و ابیات شرطی تقویت می‌کند. با این وجود نبود این ادات به معنای از بین رفتن چنین تعابیر و مفاهیمی نیست.

۳- با استفاده از مفاهیم و ابزارهای تحلیل زبان‌شناسی شناختی و مشخصاً با اولویت دادن به مفهوم‌سازی ذهنی به عنوان مبنای شکل گرفتن صورت‌های زبانی می‌توان به تبیین ساخت‌های شرطی پرداخت.

۱-۴- سابقه و ضرورت انجام پژوهش:

گرچه ساخت‌های شرطی به عنوان یکی از جهانی‌های ذهن انسان مورد توجه برخی زبان‌شناسان مختلف به ویژه زبان‌شناسان انگلیسی زبان قرار گرفته است، بررسی این ساخت در زبان فارسی به جز در پایان‌نامه مهدی رستمی و فرهنگز فرهنگی مقدم مشاهده نشد. این بررسی‌ها نیز براساس داده‌های زبانی محدود به فارسی معاصر و براساس متون این دوره و گاه شم زبانی پژوهش‌گر بوده است. باقی تحقیقات در این زمینه محدود به توصیفات مختصر و اجمالی به همان شیوه مرسوم در کتاب‌های دستور سنتی بوده است. نیز زبان‌شناسی شناختی و خاصه دستور شناختی (لانگرکر، ۱۹۷۶) در طی قریب به سی سال عمر خود به عنوان مکتبی نوین در عالم زبان‌شناسی بیش از هر چیز در قالب زبان انگلیسی و براساس قواعد این زبان معرفی شده است و فقط در پاره‌ای موارد به طور مختصر و گذرا توسط زبان‌شناسان ایرانی (دبیر مقدم ۱۳۸۳، صفوی ۱۳۷۹، گلفام ۱۳۸۳، راسخ‌مهند ۱۳۸۹) معرفی شده است.

از سوی دیگر بررسی‌های انجام شده بر روی ساخت‌های شرطی زبان فارسی هیچ کدام، به این ساخت در آثار نویسندگان و شعرای قدیم ایران نپرداخته‌اند. بنابراین پژوهش در زمینه این ساخت در آثار نویسندگان و شعرای قدیم ایران ضروری به نظر می‌رسد. در این رساله برای نخستین بار جملات شرطی در گلستان سعدی با استفاده از رویکرد شناختی بررسی می‌شود. نگارنده در بررسی ساخت‌های شرطی در گلستان سعدی دیباچه، باب اول، باب دوم و باب سوم را اصل قرار داده‌است. وجه

تمایز این پژوهش با پژوهش مهدی رستمی در این می‌باشد که وی در پایان‌نامه خود به بررسی ساخت‌های شرطی در فارسی معاصر پرداخته است، اما پژوهش حاضر مربوط به دوره‌ی فارسی کلاسیک می‌باشد.

۱-۵- هدف از انجام تحقیق:

با توجه به اینکه تاکنون مطالعه ساخت‌های شرطی در زبان فارسی اغلب محدود به توصیفات ساختاری بوده و بررسی این ساخت نحوی در چارچوب رویکردهای نوین زبان‌شناسی، به ویژه زبان‌شناسی شناختی تنها در رساله مهدی رستمی و آن هم منحصر به فارسی معاصر بوده است، هدف اصلی این پژوهش، مطالعه و بررسی این ساخت در یکی از آثار برجسته‌ی زبان فارسی - گلستان سعدی - است. کتاب گلستان سعدی مجموعه‌ای شامل نظم و نثر است و پژوهش‌گر با در نظر گرفتن این ویژگی، این اثر را آگاهانه به عنوان منبعی برای تحلیل داده‌های خود برگزیده است. پژوهش‌گر داده‌های خود را از دیباچه و سه باب اول گلستان جمع‌آوری نمود. بنابراین اهداف این پژوهش شامل:

۱- بررسی انواع بازنمایی‌های ساخت‌های شرطی در گلستان سعدی

۲- ارائه‌ی توصیفی از جملات شرطی گلستان سعدی با رویکردی توصیفی و شناختی می‌باشد.

۱-۶- مواد و روش انجام تحقیق:

این پژوهش، تحقیقی توصیفی - تحلیلی است، بدین ترتیب که پس از معرفی ساخت‌های شرطی، انواع این ساخت معرفی گردیده‌است. سپس زبان‌شناسی شناختی به عنوان رویکردی تأثیرگذار در دنیای زبان‌شناسی امروز معرفی شده‌است. با معرفی و ارائه دیدگاه‌های شناختی در ساخت جملات شرطی، این نظریات به محک داده‌های زبان فارسی در گلستان سعدی گذاشته شد. داده‌های زبانی در گلستان سعدی شامل جملات شرطی از جنس نظم و نثر می‌باشند. روش گردآوری اطلاعات و داده‌های موردنیاز در این پژوهش نیز کتابخانه‌ای است.

۱-۷- ساختار فصل‌های پایان‌نامه:

پژوهش حاضر مشتمل بر پنج فصل است:

فصل اول دربرگیرنده کلیات طرح است و به بررسی مختصر و اجمالی آنچه بررسی خواهد شد می‌پردازد.

فصل دوم به پیشینه ساخت‌های شرطی می‌پردازد. در این فصل پس از ذکر کارهای پژوهشی انجام شده بر روی ساخت‌های شرطی در زبان‌های گوناگون به معرفی این ساخت از دیدگاه دستور سنتی و زبان‌شناسی نوین پرداخته شده است.

فصل سوم این پژوهش مبانی نظری و چارچوب نظری پژوهش را دربرمی‌گیرد. در این فصل، زبان‌شناسی شناختی و مفهوم شناخت در چارچوب نظری و تحلیل نظام شرطی‌سازی از دیدگاه شناختی معرفی گردیده است.

فصل چهارم به بررسی و تحلیل داده‌های زبان فارسی بدست آمده از گلستان سعدی براساس چارچوب نظری می‌پردازد.

فصل پایانی این پژوهش نیز به جمع‌بندی و نتیجه‌گیری کل پژوهش می‌پردازد.

فصل دوم

پیشینه تحقیق

۲-۱- مقدمه:

ساخت‌های شرطی در اغلب زبان‌ها مورد توجه زبان‌شناسان و فلاسفه بوده‌اند. این توجه ما را به ادعای زائفرر (کوپر، موکامی، پری، ۱۹۹۰) نزدیک می‌سازد که بپذیریم شرطی‌ها جزو جهانی‌های ذهن انسان‌ها باید تلقی شوند. ساخت شرطی در پژوهش‌های زبان فارسی به دلایل گوناگونی کمتر مورد بررسی قرار گرفته است. زیرا پژوهش‌های دهه‌های ۶۰ و ۷۰ میلادی اغلب تحت تأثیر دستور زایشی چامسکی بوده و این دستور نیز همچنان که گفته شد به واحدهای بزرگ‌تر از جمله توجه چندانی نداشته است و دستور زایشی و طرح کمینه‌گرا همچنان به عنوان رویکردی غالب بر حوزه‌های پژوهشی گوناگون زبان فارسی حکومت کرده و می‌کند.

آنچه در این فصل مورد مطالعه قرار می‌گیرد بررسی کارهای انجام شده بر روی ساخت‌های شرطی در میان ایرانیان و غیر ایرانیان می‌باشد. بنابراین ابتدا در بخش (۲-۲) کارهای پژوهشی انجام شده بر روی این ساخت توسط غیر ایرانیان و سپس در بخش (۳-۲) تعاریف بیان شده توسط دستور نویسندگان سنتی و زبان‌شناسان نوین غیر ایرانی بررسی خواهد شد و سپس کارهای پژوهشی و توصیفات سنتی و زبان‌شناسی مدرن ایرانیان را در این زمینه بررسی خواهیم کرد.

۲-۲- مطالعات غیر ایرانیان

در میان مطالعات غیر ایرانیان در این زمینه ابتدا به معرفی رساله‌ها و پایان‌نامه‌های موجود در این زمینه می‌پردازیم. طی سه دهه اخیر ساخت‌های شرطی یکی از موضوعات مورد توجه زبان‌شناسان با هر نوع نگرش نظری و فلسفی بوده است. چنین اهمیتی به این ساخت نحوی، بیش از هر چیز به دلیل ویژگی‌های نحوی، معنایی و کاربرد شناختی آن می‌باشد.